

כשנה לאחר מותו של דב לאוטמן התחלנו לקדם בקרן לאוטמן הקמת פורום אשר יקיים כנס שנתי על שמו של דב ואשר יעסוק בפעילותו השוטפת במדיניות חינוך, נושא שלא ירד מסדר יומו של דב בשנים האחרונות לחייו. לשם כך חברנו אל המכון הישראלי לדמוקרטיה ואל האוניברסיטה הפתוחה כדי ליצור יחד מיזם רב-ממדי ורב-תחומי.

הימים היו ימי מבצע "צוק איתן", ימים קשים, שבהם יחד עם החרדה העמוקה לחיילנו ולתושבים המתגוררים על קו הגבול חשנו צער על אובדן חיי אדם חפים מפשע בצד השני של הגדר. באותם ימים בערו הרשתות החברתיות, ולעתים גם הרחובות, משנאה וזעם. הקבוצות השונות בחברה הישראלית ראו את המלחמה שהתרחשה באופן שונה לחלוטין זו מזו ובחרו לשנוא את הקבוצות האחרות בכל נפשן ולשונן המשתלחת, לעתים גם באלימות פיזית, על שחשבו אחרת מהן.

על רקע התחושות הקשות של אובדן ההסכמה על הערכים העומדים בבסיסה של המדינה בחרנו לעסוק בכנס הראשון בנושא החינוך לדמוקרטיה. רצינו לבדוק אם החינוך יכול, וצריך, לשנות את המציאות החברתית כפי שהשתקפה בעינינו, ושאלנו את עצמנו מה נעשה ומה ניתן לשנות.

ואכן, הכנס הראשון שהתקיים ביוני 2015 עסק בשאלות הקשורות לעמדות ודעות קדומות ולגזענות ובדק את התפיסות של מנהלי בתי הספר כלפי תפקידם בנושא החינוך לדמוקרטיה ואת תפקידה של התקשורת בעניין זה. בסוף הכנס הוענק אות הנשיא לבתי הספר שפועלים ומחנכים לשותפות.

כשבועיים לאחר הכנס נאם הנשיא ריבלין את "נאום השבטים" המפורסם. הנאום קרא להתבוננות אחרת בחברה הישראלית, אשר שינתה את פניה הדמוגרפיות, והניע רבים לעשייה.

פורום דב לאוטמן למדיניות החינוך חבר לבית הנשיא במהלך של תקווה ישראלית בחינוך – מהלך המעודד בתי ספר לחנך לשותפות במגוון דרכים ואפשרויות. בד בבד, ובנוסף, הוחלט שכנס דב לאוטמן השני ייתן ביטוי של ממש למגוון בחברה הישראלית וינסה לפצח את עמדותיהן, חששותיהן ושאיותיהן של הקבוצות המרכיבות אותה. בימים אלו ברור יותר מתמיד כי הפרדה בחינוך, במגורים, בתקשורת ובתחומי חיים נוספים מחייבת ליצור תהליכי מפגש והיכרות בין הקבוצות, שאם לא כן יעמיקו החשדנות והעוינות וייחלשו מאוד הסולידריות, שהיא תנאי לקיומה של חברה, כמו גם כל סיכוי לראות במגוון ובשונות נכס במקום נטל.

לקראת הכנס השנה הוקמה ועדת היגוי בהשתתפות נציגים בכירים מכל אחד מארבעת הזרמים במערכת החינוך הישראלית. חברי הוועדה, הבאים מעולמות שונים בתכלית, ליוו את התהליכים לקראת הכנס וכתבו את מחשבותיהם במאמרים קצרים המוצגים לפניכם. המאמרים אינם עשויים מקשה אחת. הם עוסקים בסוגיות חינוכיות וחברתיות מבעד למשקפיהם של הכותבים, ועם זאת הם מציירים תמונה מעניינת של הנושאים המעסיקים את הקבוצות השונות בחברה הישראלית ושל הזהויות השונות שלהן.

גאדה זועבי, לדוגמה, מייסדת פורטל האינטרנט "בוקרא", מתייחסת לקושי ולדיסוננס שחווים אנשי החינוך הערבים, אשר רובם מעדיפים שלא לעסוק בנושא החשוב של חינוך לדמוקרטיה מפאת חששם מזליגת הדיון לפוליטיקה ומשום רתיעתם מתגובות ההורים, התלמידים והממסד החינוכי. לדבריה, המורים והמנהלים נבוכים מול השאלות הקשות של הורים ותלמידים, בעיקר בסוגיות של אי-שוויון, אפליה והדרת האזרחים הערבים בתחומי חיים רבים.

מרים דרמוני שרביט, ראש צוות אזרחות, חינוך אזרחי וחיים משותפים במרכז לטכנולוגיה חינוכית, סוברת כי אחד החסמים הוא חוסר נכונות אידאולוגית של משרד החינוך לקדם את הנושא. לטענתה, כל עוד לא תהיה נכונות אידאולוגית של משרד החינוך לטפח חינוך לחיים משותפים וכל עוד לא תשרור ההבנה שדמוקרטיה וחיים משותפים הם כלים לקידום הטוב המשותף ולא אג'נדה של צד אחד של המפה הפוליטית, קשה יהיה לצפות לשינוי מערכתי. בעת הזו, כך היא טוענת, נדרשת עבודה משותפת מעמיקה וטובה יותר של ארגוני החברה האזרחית עם משרד החינוך שבמסגרתה יוגדרו במדויק התפקידים של שני הצדדים.

הרב ארי אברהם סמדג'ה, רבה של שכונת רמת שלמה בירושלים, מביט באומץ בחברה החרדית ושואל מה צריכות לעשות מערכות החינוך בחברה החרדית כדי למנוע את השסעים הקשים המאיימים אסטרטגית על קיום חיים עתידי ועל שלמות החיים המשותפים בחברה הישראלית. הרב גורס כי אם נפרק את הדמוקרטיה לערכי משנה ונבחן כל אחד מהם מנקודת ההשקפה החרדית הבנויה על מקורות חז"ל, נמצא ערכים רבים שהיהדות החרדית לא רק מזדהה אתם, אלא אף רואה בהם ערכים חינוכיים ראשונים במעלה. לדידו, בהשקפה החרדית ניתן לראות ערכים כמו אחווה (רגישות לזולת ואחריות לזולת ולחברה), הוגנות, סובלנות וחירות; ואפילו שוויון, פלורליזם, אוטונומיה של הפרט; וגם זכויות פרט כמו כבוד האדם, חופש הביטוי, חופש העיסוק, שמירת זכויות המיעוט, שמירת כבוד השונה והאחר; ועוד זכויות רבות נוספות.

הרב ד"ר יהודה ברנדס, נשיא מכללת הרצוג, המכשירה מורים, אומר שהחברה הישראלית יכולה להיות פורצת דרך. הוא מנמק את קביעתו זו בכך שהעולם הפוסט-מודרני עדיין לא מצא דרך נאותה לשלב בין הפלורליזם החלש, האי-אכפתי, המבוסס על ביטול ערך האמת ועל "הכול יחסי", לבין היכולת לעמוד על ערכים, אמונות, דעות ומסורות ולהיאבק למעןן בלי ליפול בחזרה לעולם של דוגמטיות, נוקשות אידאולוגיות וחתירה לטוטליטריות. לטענתו, אם החברה בישראל תשכיל לברר לעומק את השילוב הנדיר שבין מסורתיות לבין רב-תרבותיות, בין דעתנות לבין סובלנות, בין שמרנות לבין פתיחות, הקיימות בה זו בצד זו באופן ייחודי בעולם כולו – היות שהיא חברת מהגרים רב-דתית ורב-עדתית כה מורכבת – היא תוכל להיות המצפן לעולם כולו.

אנו מזמינים אתכם לקרוא את מאמריהם המעניינים של חברי ועדת ההיגוי, את המחקרים והתוצרים של קבוצות העבודה ואת הסיכומים של המהלכים שנעשו לקראת הכנס. אנו משוכנעים כי הם יסייעו לכם להפיק את המרב מיום הכנס.

יעל נאמן ברק

מנכ"לית קרן לאוטמן

נובמבר 2016